

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXXI (2023).
Книжка / Issue 1

DOI: 10.54664/BINY7080

Иван РУСЕВ* / Ivan ROUSSEV

НОВ ПРИНОС В РЕГИОНАЛНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Рец. на: Николай Тодоров. *Овчарската аристокрация. Икономиката на Котел и Добруджа през 30-те – 40-те години на XIX век*. Ямбол: Издателска къща Тендрил, 2022, 322 с. ISBN 978-619-92218-0-8

A NEW CONTRIBUTION TO REGIONAL RESEARCH

A Review of: Nikolay Todorov. *The Shepherd Aristocracy. The Economy of Kotel and Dobrudja in the 1830s – 1840s*. Yambol: Tendril Publishing House, 2022, 322 pp. ISBN 978-619-92218-0-8

Котел е едно от онези български селища, чиято история и култура привличат голям интерес още от първите години след Освобождението през 1878 г. Наскоро след местните, емоционални по „възрожденски“ публикации [Драганов, М. 1898; Несторов, Ю. 1933] се появяват и академичните. Открояват се приносите на Михаил Арнаудов [Арнаудов, М. 1931], Петър Цончев [Цончев, П. 1964], Стефан Стамов [Стамов, Ст. 1973], Велко Тонев [Тонев, В. 1993]. През последните тридесетина години бяха публикувани нови изследвания за културните процеси в Котел през XVIII и XIX в. [Караджова, Д. 1994; Русев, И. 1999], за стопанската дейност на котленското население [Rusev, I. 1993; Rusev, I. 1994; Русев, И. 1996; Rusev, I. 1999], публикувани бяха и биографии на видни котленци, на известни в миналото, но останали по-малко познати днес котленски родове [Добрев, П. 2016].

И когато поне на пръв поглед изглеждаше, че темата „Котел“ е почти изчерпана в нашата историография, ставаме свидетели на една нова, приносна монография, която не само отчита постигнатото до момента, но дори надгражда историческото знание за Котел и котленци, за значимото присъствие на това балканско селище в стопанската история и обществените процеси на българите през третата четвърт на XIX в. Това е книгата на Николай Тодоров, озаглавена: „Овчарската аристокрация. Икономиката на Котел и Добруджа през 30-те – 40-те години на XIX в.“, отпечатана от Издателска къща „Тендрил“.

Кой е авторът? Николай Тодоров е доктор по история, доцент, понастоящем директор на Регионалния исторически музей – Силистра. Темата „Котел“ не му е чужда. Неговата докторска дисертация, впоследствие преработена, допълнена и издадена като монография [Тодоров,

* Иван Русев – Чл.-кор. на БАН, проф. д.и.н., Икономически университет – Варна; България; @ivroussev@yahoo.com

Н. 2021] е посветена на историята на българската общност в Тулча през Възраждането, а добре известно е, че Добруджа и в частност Тулча от XIX в. няма как да бъдат проучвани без да се отчита тяхната „котленска връзка“. Нещо повече. Може да се каже, че навлизането в същността на възрожденската история на Тулча бе именно мотивацията, поради която Николай Тодоров „погледна“ и към самия Котел – та нали балканското селище е „родното гнездо“ на основните будителски процеси в добруджанското пространство от средата на XIX в. насетне.

Няма съмнение, новата книга на Николай Тодоров, оригинално озаглавена „Овчарската аристокрация...“ е приносен научен труд и то по голямата тема „Котел през Възраждането (демографски профил, стопанска дейност, диаспора, елити)“, по която са работили поколения краеведи и учени и по която са написани едни от най-хубавите творби в българската хуманитаристика. Достатъчно е да споменем сред досегашните автори имената на професорите Михаил Арнаудов и Велко Тонев. Николай Тодоров се насочва смело към темата, уверен в това, че ще направи своя собствен принос в осветляването ѝ. Увереността му идва от факта, че с книгата си той въвежда в употреба нови неизвестни до момента и неизползвани исторически извори – теметтуат тефтери на Котел и на селища от Добруджа, съхранявани днес в Османския архив в Истанбул (Р. Турция). Благодарение на данните от тефтерите в книгата за първи път и цялостно е обхваната професионалната структура на стопански активното население на Котел в средата на XIX в., анализирани са отделните занаяти и мястото им в икономическата структура на селището, представени са допълнителните стопански активности на част от населението. На базата на изворовия материал авторът прави успешен опит да открие спецификите в организацията на котленската (балканската) домашна индустрия; успява да разкрие до каква степен традиционното овцевъдство доминира в местната икономика и какъв е производственият капацитет на тази индустрия. Много добро „попадение“ е детайлното представяне на начините и средствата на пътуване, тъй като тази информация позволява цялостното изследване на стопанската дейност на котленци през епохата – връзката между суровинните бази, производствения център и пазарите.

Всеки, който се е докосвал до историята на Котел и котленци през XIX в. много добре знае, че нейното цялостно осветляване е невъзможно, ако се сведе само до изследване на процесите и събитията в селището. През почти целия век и особено през последните 3–4 десетилетия преди Освобождението (1878 г.), а и в първите години след това, тогава, когато се бележи стопанският подем на Котел, неговото развитие (демографско, стопанско, културно) е неразривно свързано с района на голямата котленска диаспора – Добруджа. Книгата на Николай Тодоров отчита тази важна особеност, като втората от трите ѝ глави е посветена именно на котленското присъствие в Добруджа през епохата, по-конкретно на времето, когато започва голямото котленско овладяване на Добруджанския регион. И отново на базата на неизползван османски изворов материал в нея авторът представя организацията и структурата на котленските къшли и на котленските чифлици в Добруджа: дават се точни данни за броя на отглежданите овце в къшлите, за броят на стопаните, за годишните доходи; локализируют се къшлите, уточнява се върху каква земя се създават те; разкриват се механизмите и хронологията на възникването на котленските къшли; локализируют се чифлиците на котленци в Добруджа; изчислен е производственият им капацитет; прави се сравнителен анализ на котленските чифлици с тези на отделни високопоставени представители на провинциалната османска администрация или на немюсюлмани. С изложението в тази глава на книгата, а и с други публикации на Николай Тодоров, настоящи и предстоящи, двете „подтеми“ в главата – историята на къшлите и на чифлиците като производствено-търговски структури, функционирали в българските земи преди 1878 г. се поставя на ново определено по-високо от досегашното изследователско ниво, почиващо на обилен неизползван до момента изворов материал. Считаю, че именно това е правилният научен подход и го приветствам.

Книгата на доц. д-р Николай Тодоров засяга и друга важна тема: как се формират котленските елити и как се структурира местната власт през първата половина на XIX в. под вли-

янието на икономическите фактори и на промените в Османската империя. Авторът разкрива как действат котленските мрежи, изградени по онова време на базата роднински, стопански и политически контакти; прави важни уточнения за някои от видните котленци (например за Стойко чорбаджи, бащата на Георги Ст. Раковски); подлага на сравнителен анализ котленското общество с подобни селищни общности и елити в други краища на българските земи.

Редом с тематизирани тефтерите, важно документално градиво на монографията е и друг османски архивен материал: единични документи от ВОА–Istanbul, салнамета на Дунавския вилает от периода 1868–1877 г., документи от колекция „Сиджили“ в Отдел „Ориенталски сбирки“ при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София (НБКМ). Включени са и много български архивни документи от епохата от Български исторически архив при НБКМ, от Научния архив на БАН, от музеите в Котел и Добрич. Богатият архивен материал, на който почива изложението в монографията, османски, български, гръцки, ползваният възрожденски периодичен печат и публикувани извори правят изложението по темата обхватно, а анализите – убедителни.

Много добро впечатление оставя полиграфичното оформление на монографията, дело на Издателска къща „Тендрил“ – Ямбол. Приложените накрая терминологичен речник, библиографски опис и индекси (географски и именен) придават на книгата академичен облик, напълно задължителен за всяко едно съвременно научно издание.

Ще завърша с една констатация. Новата книга на д-р Николай Тодоров бе представена като основен негов хабилитационен труд за заемане на академичната длъжност „доцент“ на конкурс, проведен в БАН в края на декември 2022 г. Като един от рецензентите в конкурса не мога да не споделя високата положителна оценка, която монографията получи от научното жури – нещо, което не винаги се случва, дори при успешно завършил конкурс. Нямам съмнения, че книгата бързо ще намери своите читатели. Убеден съм в това.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Арнаулов, М. 1931 – Михаил Арнаулов. Из миналото на Котел, заселване, бележити личности, стопански живот, фолклор. – Годишник на Софийския университет – Историко-филологически факултет, кн. XXVII, 1931, 1–97. [Mihail Arnaudov. Iz minaloto na Kotel, zaselvane, belezhiti lichnosti, stopanski jivot, folklor. – Godishnik na Sofijskia universitet – Istoriko-filosofski fakultet, kn. XXVII, 1931, 1–97.]

Добрев, П. 2016 – Петър Добрев. Родът Холевич и Котел – от протоиндустрия към капиталистическо земеделие. – Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания, 2016, № 1, 308–327. [Petar Dobrev. The Holevich Family and the Town of Kotel – from Proto-industrialization towards Capitalist Agriculture. – Proceedings of the Centre for Economic History Research, 2016, 1, 308–327.]

Драганов, М. 1898 – Момчо Драганов. Спомени за изгорелия гр. Котел или исторически, географски, етнографски и др. бележки за гр. Котел. Събрал и написал Момчо Драганов котленец. Варна: Взаимност, 1898. [Momcho Draganov. Spomeni za izgorelia gr. Kotel ili istoricheski, geografski, etnografski i dr. belezhki za gr. Kotel. Sabral i napisal Momcho Draganov kotlenetz. Varna: Vzaimnost, 1898.]

Караджова, Д. 1994 – Даринка Караджова. Котленският книжовен център през XVIII в. Пловдив: Хр. Г. Данов, 1994. [Darinka Karadzova. 1994, Kotlenskiat knzhoven tsentar prez 18 vek. Plovdiv: Hr. G. Danov, 1994.]

Несторов, Ю. 1933 – Ю. Н. Несторов. Град Котел. Исторически център. София: Печатница „Полиграфия“, 1933. [Yu. N. Nestorov. Grad Kotel. Istoricheski tzentar. Sofia: Pechatnitsa „Poligrafia“, 1933.]

Русев, И. 1996 – Иван Русев. Фирми и манифактури в Сливенско-Котленския район през Възраждането. В. Търново: Фабер, 1996. [Ivan Rusev. Firmi i manifakturi v Sivensko-Kotlenskia kray prez Vazrazhdaneto. V. Tarnovo: Faber, 1996.]

Русев, И. 1999 – Иван Русев. „Сие да се знае ...“. Приписките и църковните текстове като извори за възрожденската история. По новооткрити материали от храмовете на Котленския край. Издателство „Фабер“ – В. Търново, 1999. [Ivan Rusev. ‘Sie da se znae...’. Pripiskite i tsarkovnite tekstove kao izvori za vozrozhdenската история. По новооткрити материали от храмовете на Котленския край. Издателство „Фабер“ – В. Търново, 1999.]

za vazrozhdenskata istoria. Po novootkriti materiali ot hramovete na Kotlenskia krai. Veliko Tarnovo: Faber, 1999.]

Стамов, Ст. 1973 – Стефан Стамов. Архитектурното наследство на Котел. София: П. М. Матеев, 1973. [Stefan Stamov. Arhitekturnoto nasledstvo na Kotel. Sofia: P. M. Mateev, 1973.]

Тодоров, Н. 2021 – Николай Тодоров. Честни и верни хора. Българската общност в Тулча през Възраждането. Ямбол: Издателска къща „Тендрил“, 2021. [Nikolay Todorov. Chestni i verni hora. Balgarskata obshtnost v Tulcha prez Vazrazhdaneto. Yambol: Publishing house “Tendril”.]

Тонев, В. 1993 – Велко Тонев. Котел през Възраждането. София: Наука и изкуство, 1993. [Velko Tonev. Kotel prez Vazrazhdaneto. Sofia: Nauka i izkustvo, 1993.]

Цончев, П. 1964 – Петър Цончев. Страници от историята на Котел от края на XVIII век и първата половина на XIX в. – В: Сб. „Георги Стойков Раковски. Възгледи, дейност и живот“, Т. I, 1964, София: БАН, 275–303. [Petar Tzonchev. Stranici iz istoriata na Kotel ot kraia na 18 v. i parvata polovina na 19 v. – Sb. ‘Georgi Stoikov Rakovski. Vazgledi, deinost i zhivot’, Т. I, 1964, Sofia: BAN, 275–303.]

Rusev, I. 1993 – Ivan Rusev. The Bulgarian Commercial Companies during the National Revival Period: An Economic History of the Town of Sliven. – In: *Bulgarian Historical Review–Revue bulgare d’histoire*, Vol. 1, 1993, pp. 54–93.

Rusev, I. 1994 – Ivan Rusev. A Look at the History of Bulgarian Big-capital Companies during the Renaissance: The Credit Companies and the Trading Companies. – In: *Bulgarian Historical Review–Revue bulgare d’histoire*, Vol. 1, 1994, pp. 22–44.

Rusev, I. 1999 – Ivan Rusev. Factory Production and Commerce in the Balkan Region during the Renaissance. – In: *Bulgarian Historical Review–Revue bulgare d’histoire*, Vols. 3–4, 1999, pp. 48–74.